

SUÇLULARIN İADESİNE DAİR AVRUPA SÖZLEŞMESİ (SİDAS)

Doç.Dr.GÜLİN GÜNGÖR*

Avrupa Konseyine üye devletlerin, üye devlet hukukları arasında azamî birliğin sağlanması amacıyla milletlerarası sözleşmeler yoluyla ulaşılabileceği inancı ile akdettiği Avrupa Sözleşmelerinden biri de Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesidir (SİDAS)¹.

13.12.1957'de Paris'de akdedilen SİDAS, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından 1.12.1957'de imzalanmıştır. Sırasıyla İsveç, Türkiye² ve Norveç olmak üzere üç devlet tarafından onaylanması ile 18.4.1960'da yürürlüğe giren Sözleşme, 12.01.2000 itibarıyla Almanya, Andorra, Arnavutluk, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Kıbrıs (Rum Kesimi), Hollanda, İzlanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, Letonya, Liechtenstein, Litvanya, Lüksemburg, Makedonya, Macaristan, Malta, Moldova, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna, Yunanistan olmak üzere otuz sekiz Avrupa Konseyi ülkesi ile İsrail ve Güney Afrika Cumhuriyeti tarafından onaylanmıştır³.

---

* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Özel Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ *European Convention on Extradition (Paris 13.12.1957)*, Council of Europe European Treaties (ETS No.24) için bkz. <<http://coe.fr/eng/legaltxt/24e.htm>>; sözleşmenin raporu için bkz. *European Convention on Extradition, Explanatory Report*: <<http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/024.htm>> (29.12.2000) (*ECE Explanatory Report*).

² SİDAS'ın tasdiki hakkında 7376 S.1 ve 18.11.1959 T.1i Onay Kanunu için bkz. RG.26.11.1959-10365.

³ *European Convention on Extradition (ETS No.24)*, *Chart of Signatures and*

Sözleşmenin iki ek protokolü vardır. Birinci ek protokol 15.10.1975 tarihli olup Türkiye taraf değildir⁴. 17.3.1978 tarihli İkinci Ek protokol ise, 10.7.1992'de Türkiye Cumhuriyeti tarafından onaylanmıştır⁵.

I. Suçluların İadesi Milletlerarası Bir Vecibe midir?

Suçluların iadesi, devletlere ülkede suçlu barındırmama ve ülkede suç işlemiş kişileri yurt dışında da takip edebilme olanağı sağlayan adli hukukî yardım niteliğinde bir müessesedir. Milletlerarası hukukta suçluların iadesi yabancılardan kişi dokunulmazlığı hakkına getirilmesi kabul edilmiş bir hukukî sınırlamadır. Ancak, milletlerarası sözleşmeler rejimi dışında iade, talebin yapıldığı devlet bakımından bir milletlerarası vecibe değildir⁶. İadenin şartları ve hükümlerini her devlet kendisi belirler⁷. Bu itibarla, kanunî rejimde, iadenin talep edildiği devlet talebi kabul edip etmemekte serbesttir⁸.

Buna karşılık, milletlerarası sözleşmeler rejiminde iade, âkit devletlerin taahhütleri itibariyle bir milletlerarası vecibe olarak tezahür

---

Ratifications, Treaty open for signature by the member States and for accession by non-member States, Status as of 12.01.01 için bkz. <<http://conventions.coe.int>> (12.01.2001).

⁴ *Additional Protocol to the European Convention on Extradition (Strasbourg 15.10.1975), Council of Europe European Treaties (ETS No.86): <<http://conventions.coe.int/treaty/EN>> (29.12.2000).*

⁵ *Second Additional Protocol to the European Convention on Extradition (Strasbourg 17.3.1978), Council of Europe European Treaties (ETS No.98) (SAP), Chart of Signatures and Ratifications, ve Explanatory Report için bkz: <<http://conventions.coe.int>> (29.12.2000); onay kanunu için bkz. RG. 21.5.1991-20877.*

⁶ ALTUĞ, Y.: *Yabancılardan Hukukî Durumu*, Gözden Geçirilmiş İkinci Bası, İstanbul 1966, 160.

⁷ Bununla birlikte, bu alanda SİDAS'da kabul edilen genel esaslar Türk Hukukunda kanunî rejimde de kabul görmüştür (Türk Ceza Kanunu md.9) (TCK). Konu hakkında genel olarak bkz. TEKİNALP, G.: *Yabancılardan Hukuku*, B.6, İstanbul 1998, 94 vd; ÇELİKEL, A.- GELGEL (ÖZTEKİN), G.: *Yabancılardan Hukuku*, B.9, İstanbul 2000, 104 vd.; KUNTER, N.: *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, Yenileştirilmiş ve Geliştirilmiş Sekizinci Bası, İstanbul 1986, No.495, 898-899.

⁸ ÖZGEN, E.: *Suçluların Geri Verilmesi*, Ankara 1962, 37.

edebilir⁹. Nitekim, SİDAS rejiminde, âkit devletler sözleşmede yer alan hüküm ve şartlar çerçevesinde, talep eden devletin yetkili makamları tarafından bir suç sebebiyle hakkında yargılama usulü yürütülen veya bir mahkumiyet hükmü ya da emniyet tedbirinin yerine getirilmesi için istenen kişileri iade edeceklerini karşılıklı olarak taahhüt etmekle iade borcu (*obligation to extradite*) altına girmiştir (md.1). Bu bakımdan, SİDAS rejiminde iadenin, kural olarak, milletlerarası bir vecibe olduğu söylenebilir.

II. SİDAS'ın Aynı Konuda Akdedilmiş Diğer Çok Taraflı ve İki Taraflı Sözleşmelerle İlişkisi

SİDAS'ın yürürlüğe girmesi ile birlikte, âkit devletler arasında, bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile diğer âkit devletler arasında daha önce suçluların iadesi konusunda akdedilmiş iki ve çok taraflı sözleşmeler ile ceza işlerinde karşılıklı yardım konusunda akdedilmiş iki ve çok taraflı sözleşmelerin suçluların iadesine ilişkin hükümleri¹⁰ yürürlükten kalkmıştır (md.28/1). Bununla birlikte, âkit devletlerin bu sözleşmede yer alan hükümleri tamamlayan veya bu sözleşmede yer alan hükümlerin uygulanmasını kolaylaştıran iki veya çok taraflı sözleşmeler akdetmesine cevaz verilmiştir (md.28/2). Yine, iki veya daha fazla âkit devlet bakımından suçluların iadesinin yeknesak hukuk kurallarına konu olduğu hallerde¹¹, tarafların karşılıklı ilişkilerinde, sözleşme hükümlerine rağmen, münhasıran o iade sisteminin uygulanabileceği; aynı esasın bir âkit devletin hukukuna göre düzenlenmiş tutuklama müzekkeresine (*warrant of arrest*) kendi ülkesinde etki tanıyan¹² âkit devletlerin birbirleriyle olan karşılıklı ilişkilerinde geçerli olacağı ifade edilmiştir (md.28/3). Bu hükme dayanarak sözleşmenin uygulanmasını bertaraf eden veya gelecekte bertaraf edecek âkit devletler bu hususu Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirme yükümlülüğü altındadır.

⁹ Bkz. ABD Yüksek Mahkemesinin *Ivanevic v. Artukovic* kararı (F 2nd 565, 9th Cir 1954).

¹⁰ Türkiye, suçluların iadesi ve ceza işlerinde karşılıklı yardım konusunda pek çok devletle ikili sözleşme imzalamıştır. Bkz. ÇELİKEL, A.- ŞANLI, C.: *Türk Milletlerarası Özel Hukuk Mevzuatı*, Yenilenmiş 9. Bası, İstanbul 2000, 261-262 dn.1.

¹¹ *ECE Explanatory Report* (1), 16.

¹² Örneğin, karşılıklı işlem şartına bağlı olarak.

III. Vatandaşın İadesi

Sözleşmede vatandaş iade edilemez ilkesine yer verilmemiştir. Bu bakımdan sözleşme vatandaşın iadesine de cevaz vermektedir¹³. Bununla birlikte, Sözleşmeye göre, her âkit devlet vatandaşını iade etmeme hakkına sahiptir (md.6/1-a)¹⁴. Bu çerçevede¹⁵, Arnavutluk (17.8.1998)¹⁶, Andorra (11.1.2001), Hırvatistan (25.4.1995), Fransa (11.5.1986), Almanya (1.1.1977), Yunanistan (27.8.1961), Macaristan (25.2.1999), Liechtenstein (26.1.1970), Litvanya (18.9.1995), Lüksem-

¹³ *ECE Explanatory Report* (1), 7.

¹⁴ Kara Avrupa Hukuk sistemine mensup hukuk düzenlerinin taraf olduğu milletlerarası sözleşmelerde de vatandaşın iade edilmezliği ilkesinden yavaş yavaş ayrılınmaya başlandığı dikkati çekmektedir. Örneğin, 1996'da yürürlüğe giren Avrupa Birliği Üyesi Devletler Arasında Suçluların İadesi Hakkında Avrupa Birliği Sözleşmesinde, iadesi istenen kişinin SİDAS md.6 anlamında iadenin talep edildiği AB üyesi devletin vatandaşı olmasının iade talebinin reddi için tek başına yeterli sebep teşkil etmeyeceği öngörülmüştür (md.7/2). Bununla birlikte, üye devletler md.18/2'ye uygun olarak yapacakları bildirim ile vatandaşlarını iade etmeyeceklerini veya belirli şartlarla iade edeceklerini beyan edebilirler (md.7/2). Bu yöndeki çekinceler beş yıl süre ile geçerli olup, aynı süre ile uzatılabilir (md.7/3). Bildirim yapılmaması ile kendiliğinden altı ay daha uzayan çekince, bu süre içinde de bildirim yapılmaması halinde kalkar: *Convention Relating to Extradition Between the Member States of the European Union* (27.9.1996), Council Act of 27 September 1996 drawing up the Convention relating to extradition between the Member States of the European Union, [Document 496Y1023(02)], OJ C 313 (23.10.1996), 11: <http://europa.eu.int/eur-lex/en/lif/dat/1997/en_496Y1023_02.html>(5.1.2001); açıklayıcı rapor için bkz. *Convention Relating to Extradition Between the Member States of the European Union-Explanatory Report (Text Approved by the Council on 26 May 1996)* [Document 497Y0623(01)], OJ C 191 (23.6.1997), 13-26: <http://europa.eu.int/eur-lex/en/lif/dat/1997/en_497Y0623_01.html> (5.1.2001); ayrıca bkz. MURPHY, J.F.: (Book Review) *Transnational Fugitive Offenders in International Law: Extradition and Other Mechanisms* by Geoff Gilbert, *The Hague* 1998, Martinus Nijhoff Publishers, *American Journal of International Law*, C.93/3 (July 1998), 753.

¹⁵ Beyanlar için bkz. *European Convention on Extradition, List of Declarations, Reservations and Other Communications*: <<http://conventions.coe.int>> (12.1.2001).

¹⁶ Arnavutluk, taraf olduğu sözleşmelerde aksine hüküm bulunmadıkça vatandaşını iade etmeyeceğini beyan etmiştir.

burg (16.2.1977), Moldova (31.12.1997), Hollanda (15.12.1994), Polonya (13.9.1993), Portekiz (25.4.1990), Romanya (9.12.1997), Rusya (9.3.2000), İsviçre (26.1.1983)¹⁷, Makedonya (26.10.1999), Ukrayna (9.6.1998), Kıbrıs (Rum Kesimi) (22.4.1971), anılan tarihlerden itibaren geçerli olmak üzere, vatandaşın iade edilmeyeceğini beyan etmiştir.

Mevzuatında vatandaşın iadesi yönünde sınırlama bulunan âkit devletler bakımından, vatandaşın iadesi söz konusu olmayacak, ister yabancı devlet vatandaşı ister vatansız olsun sadece yabancılardan iadesi gündeme gelebilecektir¹⁸. Bu noktada, âkit devletler bu sözleşme kapsamında "vatandaş" ibaresine kimleri dahil ettiklerini imza, onay veya katılma belgesinin tevdiî sırasında yapacakları bir bildirim ile açıklayabilir (md.6/1-b). Bu hükmün tanıdığı serbesti, vatandaşın kim olduğu hususuna değil, âkit devletlerin iade etmeyebilecekleri kişilerin kapsamının genişletilmesine ilişkindir. Hüküm, sözleşmenin amacına ulaşması bakımından yerinde olmamıştır. Aşağıdaki örnek beyanlardan¹⁹ anlaşılacağı gibi, vatandaş kavramı sun'î olarak genişletilirken, sözleşmenin uygulama alanı da aynı ölçüde daraltılmıştır.

- Danimarka (12.12.1962), Finlandiya (10.8.1971), İzlanda (18.9.1984), Norveç (18.4.1960), İsveç (18.4.1960), vatandaşlarının yanısıra, kendi ülkelerinde bulunan adı geçen âkit devletlerin vatandaşları ile kendi ülkeleri dahil adı geçen ülkelerde ikametgâhı olan kişileri;
- Letonya (31.7.1997), kendi vatandaşları ile, herhangi bir devletin vatandaşı olmayıp Eski SSCB Teb'asının Hukukî Durumu Hakkında hükümlere tâbi vatansız kişileri;
- Lüksemburg (16.2.1977) ve Hollanda (15.2.1994), kendi vatandaşları ile, kendi toplumu ile bütünleşmiş ve iadesi istenen fiil sebebiyle üzerinde kendi mahkemelerinin yargılama yetkisi bulunan yabancı kişileri;

¹⁷ İsviçre Hukuku, 20.3.1981 Tarihli "Cezaî Konularda Karşılıklı Milletlerarası Yardım Hakkında Federal Kanun" md.7'de öngörülen şartların varlığı altında İsviçre vatandaşlarının da iade edilebileceğini kabul etmiştir.

¹⁸ Türk Hukukunda vatandaşın iade edilmemesi anayasal teminat altındadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası md.38/son hükmü uyarınca "Vatandaş suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez". Aynı yönde bkz. TCK md.9/1.

¹⁹ Bkz. yuk. dn.15.

- Polonya (13.9.1993) ve Romanya (9.12.1997), kendi vatandaşları ile, ülkelerinin sığınma hakkı tanıdığı yabancı kişileri, anılan tarihlerden itibaren geçerli olmak üzere vatandaş ibaresine dahil ettiğini beyan etmiştir.

İadesi istenen kişinin, iadeye ilişkin kararın verildiği anda (*at the time of decision*) vatandaş olup olmadığının araştırılması esastır²⁰. Türk Hukuku gibi muhtelit (karma) sistemi kabul etmiş hukuk düzenlerinde iadeye ilişkin karar, siyasî otoritenin (örneğin, Bakanlar Kurulu)²¹ iade kararını ifade eder. Ancak bu sistemde, iadesi istenen kişinin vatandaş olup olmadığı daha önceki bir aşamada bağımsız yargı tarafından tespit edilmektedir²². Bu sebeple, iadesi talep edilen kişinin, mahkemenin kararını takiben iadenin talep edildiği devletin vatandaşlığını kazanmış olması hukukî sorunlara yol açabilecek bir özellik taşımaktadır.

Sözleşme iade kararını esas aldığı için, muhtelit sistemi ve vatandaşın iade edilmezliği ilkesini kabul eden hukuk düzenleri bakımından, mahkemenin kararı ile iade kararı arasında iadenin talep edildiği âkit devletin vatandaşlığının kazanılmış olması hali, md.6/1-c'nin ilk cümlesi kapsamında olarak, evleviyetle iade talebinin reddi sebebi-

²⁰ *ECE Explanatory Report* (1), 8. Buna karşılık, Avusturya (19.8.1969) iadesi istenen kişinin teslimi anını, Fransa (11.5.1986) ile Yunanistan (27.8.1961) ise, iddia edilen fiilin işlendiği anı esas alacağını bildirmiştir: Bkz. yuk. dn.15.

²¹ "Ecnebi olduğuna ve cürmünün âdi ceraimden bulunduğuna karar verilen kimsenin iadesi talebi Hükümetçe kabul olunabilir" (TCK md.9/5).

²² Bkz. Türk Ceza Kanunu md.9. İadesi istenen kişinin Türk vatandaşı olup olmadığına, ilgili kişinin Türkiye'de bulunduğu yer Asliye Mahkemesi karar verecektir (TCK md.9/3). Asliye Mahkemesi, iadesi istenen kişinin Türk vatandaşı olup olmadığı iddiası karşısında veya tereddüte düştüğü takdirde bu hususu İç İşleri Bakanlığından soracaktır (TVK md.41/1). Türk vatandaşı olduğu veya cürmünün siyasî veya bunlara murtabit cürümlerden bulunduğu mahkemece sabit olanların iadesi talebi kabul edilemez (TCK md.9/4). İç İşleri Bakanlığı'nın kararı bildirici olup, karara karşı yargı yoluna (Danıştay) başvurulabilir (TVK md.41/2). Danıştay, yapılan müracaatı üç ay içinde kesin karara bağlar (TVK md.41/3). TVK md.38/1 uyarınca Türk vatandaşlığının ispatı herhangi bir şekle tâbi olmadığından her türlü delille ispat edilebilir. Türk vatandaşlığının ispatı ve yargı yolu hakkında bilgi için bkz. NO-MER, E.: *Vatandaşlık Hukuku*, B.11, İstanbul 1997, 133 vd.

dir. İade kararından sonra gerçekleşen vatandaşlık kazanımları ise, md.6/1-c'nin ikinci cümlesi kapsamına girmektedir. Sözleşme, md.6/1-c'nin md.6/1-a'ya yaptığı gönderme ile iade kararının verildiği an ile teslim anı arasında iadenin talep edildiği devletin vatandaşlığının kazanılmış olması halini düzenlemektedir. Bu halde, iadenin talep edildiği devlet, mevzuatına göre, (a) bendinde yer alan "iade talebini geri çevirme" imkânına başvurabilir (md.6/1-c).

Vatandaşın iade edilmezliği ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalan Türk Hukuku gibi hukuk düzenleri bakımından²³, hangi anda olursa olsun, iadenin talep edildiği devletin, örneğin Türk, vatandaşlığını kazanmış kişinin, vatandaşlığını taşıdığı başka bir devlete iadesi dahi kabul edilemez. Buna rağmen, iadesi istenen kişinin diğer bir millî (âkit) devletine veya üçüncü bir âkit devlete iadesi gerçekleşmiş olabilir.

İadesi istenen kişi ara dönemde iadenin talep edildiği devletin, örneğin Türk, vatandaşlığını kazanmış ve bu durum henüz resmî sicillere yansımadağı için²⁴ iade yapılmış ise, bu noktada doktrinin yorumu, vatandaşlığını taşıdığı bir âkit devlete iade edilmiş olsa dahi, iade eden devlete geri veri verilmesi yönünde olmuştur²⁵.

Şu durumda, muhtelit sistemi ve vatandaş iade edilmez ilkesini kabul etmiş hukuk düzenleri bakımından, iadesi istenen kişinin iadenin talep edildiği devletin vatandaşlığını kazanıp kazanmadığı, mahkemenin kararını takiben teslim kadar araştırılması ve takip edilmesi gereken bir hukukî sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Sözleşmenin vatandaşlıkla ilgili bu düzenleme tarzı (md.6/1-c) karşısında tâbiyetin direktif ilkelerinden biri olma yönünde yol alan tâbiyetin gerçekliği ilkesinin suçluların iadesi konusu itibariyle gerilediği görülür. Milletlerarası toplum, suçluların iadesi söz konusu olduğunda o tarihte henüz çok yeni bir yaklaşım olan gerçek ve etkili vatandaşlığa önem atfetmemiştir. Buna rağmen, konuya bugün bu açıdan yaklaşıldığında dahi, vatandaş iade edilmez ilkesi ile vatandaşlığın genelliği ilkesini kabul eden ve buna sıkı sıkıya bağlı kalan hukuk

²³ Aksi yönde İsviçre Hukuku için bkz. yuk. dn.17.

²⁴ Örneğin, TVK md.5/1 uyarınca vatansız kadının evlenme yoluyla kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazanmasında olabileceği gibi.

²⁵ Bkz. ÖZGEN (8), 62.

düzenleri bakımından bu sonucun kaçınılmaz olduğu ortaya çıkar. Buna karşılık, vatandaşın iade edilmeyeceği ilkesine sıkı sıkıya bağlı olmayan hukuk düzenleri söz konusu olduğunda, iadenin talep edildiği devlet, ara dönemde vatandaşlığını kazanan kişi bakımından, mevzuatı müsait ise, iade kararı da verebilir (md.6/1-c, c.2). Örneğin Macaristan (25.2.1999), vatandaşını kural olarak iade etmeyeceğini bildirmekle birlikte, aynı zamanda bir başka devlet vatandaşı olan ve daimî meskeni o devletin ülkesinde bulunan kişiler bakımından bu ilkedenden ayrılmaktadır. Macaristan vatandaşlarının ceza yargılamasının veya mahkumiyet hükmünün infazının tamamlanmasını takiben iade şartıyla geri alındığı halde ise, daimi mesken ve vatandaşlığa bakılmaksızın vatandaş, ilk iadenin talep edildiği devlete iade edilecektir²⁶.

Mevzuatında vatandaşın iade edilmeyeceği yönünde sınırlama bulunmayan âkit devletler bakımından ise²⁷, iade talebinin reddini gerektiren aşağıda değineceğimiz sebeplerin de bulunmaması halinde, vatandaşın iadesi söz konusu olabilecektir²⁸. Yine Sözleşmeye göre, çekince koymak suretiyle, vatandaşın iadesinin karşılıklı işlem şartına bağlanması da mümkündür (md.26/3)²⁹.

Hukukunda vatandaşın iade edilmeyeceği yönünde herhangi bir sınırlama bulunmadığı halde, iade talebinin yapıldığı devlet vatandaşını iade etmiyorsa, vatandaşını iade etmeyen âkit devlete, iadeyi talep eden âkit devletin isteği halinde, durumu adlî makamlara intikal ettirme ve sonucu iadeyi talep eden âkit devlete bildirme ödevi yüklenmiştir (md.6/2).

IV. Suç Oluşturan Fiillerin Varlığı

Fiilin hem iadeyi talep eden hem de iadenin talep edildiği âkit devletin hukukuna göre ceza gerektiren bir fiil olması "suç oluşturması"

²⁶ Bkz. yuk. dn.15.

²⁷ Bkz. ALTUĞ (6), 160; ÖZGEN (8), 56. Vatandaşın geri verilebileceği, ceza kanunlarının "sırf mülkiliği ilkesi" ile açıklanmıştır.

²⁸ Ayrıca bkz. ÖZGEN (8), 64 vd.

²⁹ *ECE Explanatory Report* (1), 8,15.

(*principle of dual criminality/çifte suçluluk ilkesi*)³⁰ aranmıştır (md.2/1). Yine fiilin, her iki âkit devletin hukukuna göre, en aşağı bir yıl süre ile hürriyeti bağlayıcı bir ceza veya emniyet tedbiri veya daha ağır bir ceza³¹ ile cezalandırılması gereklidir³². İadeyi talep eden âkit devletin ülkesinde bir ceza mahkumiyet kararı veya emniyet tedbirine hükmedilmiş olduğu halde ise, hükmedilen cezanın en az dört ay olması öngörülmüştür (md.2/1, c.2)³³. İadeye tâbi suçların neler olduğunu sayma (*list approach*) yerine fiilin gerektirdiği asgarî ceza süresini esas alan (*eliminative approach*) bu yaklaşım iadeye tâbi suçların sayısının artmasını hedeflemektedir³⁴.

İkinci maddenin birinci fıkrasında anılan cezaları gerektiren suçlar itibariyle "zorunlu iade ilkesi" (*principle of compulsory extradition*) kabul edilmiş, ancak sonraki fıkralarda ilkeye bazı istisnalar tanınmıştır³⁵. Buna göre, eğer âkit devletlerden birinin hukuku birinci fıkrada sayılan cezaları gerektiren bazı suçlar sebebiyle iadeye cevaz vermiyorsa bu suçların o âkit devlet tarafından sözleşmenin uygulama alanı dışında bırakılması mümkündür (md.2/3)³⁶. Yine her âkit

³⁰ *ECE Explanatory Report* (1), 5; *Extradition, Informations Fact-Sheets*, 4: <<http://www.admin.ch/bap/e/info/factshe/auslief.htm>> (29.12.2000).

³¹ Örneğin, ölüm cezası. Bkz. *ECE Explanatory Report* (1), 5.

³² Sözleşmenin İngilizce metninde "...hürriyeti bağlayıcı ceza, üst haddi en az 1 yıl olan emniyet tedbiri veya daha ağır bir ceza...["...deprivation of liberty or under a detention order for a maximum period of at least one year or by a more severe penalty..."] ibaresi yer almaktadır (md.2/1). Sözleşme hükümlerinin herhangi bir olaya uygulanacağı zaman tercüme sırasında yapılan "maddî hatalar" hakkında mahkemenin "düzeltici yoruma" başvurması gerektiği yönünde fikir için bkz. ÖZGEN (8), 49,51.

³³ İkinci cümlede yer alan "mevkufiyet" kelimesinin "emniyet tedbiri olduğu" ve buna uygun yorumlanması hakkında görüş için bkz. yuk. dn.32.

³⁴ Bkz. HONIG, F.: *Extradition in Multilateral Convention*, *International and Comparative Law Quarterly*, C.5 (1956), 552 vd.; MURPHY (14), 753; ÖZGEN (8), 51.

³⁵ *ECE Explanatory Report* (1), 5.

³⁶ Kendisine tanınan bu hakkı kullanmak isteyen her âkit devlet onay veya katılma belgelerinin verilmesi sırasında Avrupa Konseyi Genel Sekreterine ya bu suçları ya da iadeye tâbi suçları gösteren bir listeyi iadeyi mümkün ya da imkânsız kılan hükümlerin gösterilmesi suretiyle sunacaktır. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri bu listeleri diğer imzacı devletlere iletacaktır (md.2/4).

devlet sözleşmenin uygulama alanı dışında bıraktığı suçlar bakımından karşılıklı işlem şartını arayabilir (md.2/7).

Öte yandan, iade edilebilir fiiller itibariyle, eğer iade talebi, iadeyi talep eden âkit devletin hukukuna göre hürriyeti bağlayıcı bir ceza veya bir emniyet tedbiri ile cezalandırılabilir ve fakat bunlardan bazıları, verilebilecek ceza süresi şartını karşılamayan birbirinden farklı birden fazla fiil sebebiyle yapılmışsa, iadenin talep edildiği âkit devlet bunlar için de iade kararı verebilir (md.2/2) (*yardımcı-yan iade / accessory extradition*). Bunun yanısıra 17.3.1978 tarihli İkinci Ek Protokol md.1 ile orijinal metnin ikinci maddesinin ikinci fıkrasına eklenen hükme göre, sadece para cezası (*pecuniary sanction*) ile cezalandırılan suçlar bakımından da iade kararı verilebilir. Sadece para cezası veya diğer bir mali müeyyide gerektiren fiillerin, örneğin çevrenin korunmasına ilişkin düzenlemelerin ihlâlinin, hatırı sayılır sosyal zarara yol açtığı ve yardımcı iade ile suçun ağırlığı şartının ilgili olmadığı düşünülerek bunlar da yardımcı iade kapsamına ithâl edilmiştir (md.2/1)³⁷. Bunlar hakkında da çifte suçluluk ilkesi geçerli olduğu halde, her iki âkit devletin hukukunda da aynı tür müeyyide ile cezalandırılmaları gerekli değildir³⁸. Yine, ihtisas prensibi (md.14/1) ve iade belgelerine ilişkin hükümler (md.12) burada da uygulanacaktır³⁹.

Sonradan ilgili âkit devletin başka suçları da iade dışında bırakması halinde bu husus Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirilecektir. Bu bildirim, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından alınmasını takiben üç ay sonra hüküm ifade edecektir. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri diğer imzacı devletleri de durumdan haberdar edecektir (md.2/5). İkinci maddenin dördüncü ve beşinci fıkralarında yer alan hakdan istifade eden her âkit devlet, durumu Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirerek, her zaman sözleşmeyi kapsam dışı bıraktığı suçlara uygulayabilir. Bu halde, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri diğer imzacı devletleri durumdan yine haberdar edecektir (md.2/6). Bkz. *ECE Explanatory Report* (1), 5-6.

³⁷ *SAP Explanatory Report* (5), par.10-11.

³⁸ *SAP Explanatory Report* (5), par.12.

³⁹ *SAP Explanatory Report* (5), par.13.

V. İade Şartları

A. İADE TALEBİ

SİDAS'ın on ikinci maddesinin birinci fıkrasında yer alan ve taraflarca başka türlü kararlaştırılmamışsa iade talebinin diplomatik yoldan yapılacağını öngören hüküm⁴⁰, diplomatik yolun gecikmelere yol açıyor olması sebebiyle⁴¹ 17.3.1978 tarihli İkinci Ek Protokol md.5 ile değişikliğe uğramıştır. On ikinci maddenin değişik birinci fıkrası uyarınca iade talebi yazılı olacak ve iadeyi talep eden âkit devletin Adalet Bakanlığı tarafından iadenin talep edildiği âkit devletin Adalet Bakanlığına yapılacaktır. Bununla birlikte, diplomatik yol kapatılmamıştır. Nitekim Türkiye 8.10.1992 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere hükme koyduğu çekince ile iade taleplerinin iletilmesinde diplomatik yolu kullanma hakkını saklı tutmuştur⁴². Yine, bir veya birden fazla âkit devletin doğrudan anlaşması ile başka bir iletişim şeklinin tespit edilmesi imkânı da bulunmaktadır.

İade talebine, iadeyi talep eden âkit devletin kanunlarına uygun olarak verilmiş ve infaz kabiliyeti olan bir mahkumiyet kararının veya tutuklama müzekkeresinin ya da aynı tesiri haiz diğer bir kararın aslı veya onaylı sureti (md.12/2-a) eklenecektir. Yine, iadeye konu olan fiiller, ika edildiği yer ve zaman, hukukî tavsifleri ve bunlara uygulanacak kanun hükümleri mümkün olabildiğince açık bir şekilde gösterilerek belirtilecek (md.12/2-b); uygulanacak kanun hükümlerinin bir sureti, bu mümkün olmadığı takdirde uygulanacak hükümler belirtilerek, iadesi talep edilen kişinin vatandaşlığı ve kimliğini tespiti yarayacak diğer tüm bilgiler ile birlikte mümkün olduğunca açık eşkali iade talebine eklenecektir (md.12/2-c)⁴³.

⁴⁰ *ECE Explanatory Report* (1), 10.

⁴¹ *SAP Explanatory Report* (5), par.33.

⁴² Bkz. *SAP List of Declarations, Reservations and Other Communications*: <<http://conventions.coe.int>>.

⁴³ İadeyi talep eden âkit devlet tarafından verilen bilgilerin iadenin talep edildiği âkit devletin iade hakkında bir karara ulaşması için yeterli olmaması halinde, iadenin talep edildiği âkit devlet gerekli tamamlayıcı bilginin belirleyeceği kesin süre içinde kendisine ulaştırılmasını isteyecektir (md.13).

Acele hallerde, iadeyi talep eden âkit devlet, iadesi istenen kişinin, iadenin talep edildiği devletin millî hukukuna uygun olarak geçici olarak tutuklanmasını (*provisional arrest*)⁴⁴ talep edebilir (md.16/1 c.1). Halin acil olup olmadığı iadenin talep edildiği devletin takdirinde olan bir husustur. İadenin talep edildiği âkit devletin yetkili makamları geçici tutuklama hakkında kendi hukukuna göre karar verir (md.16/1 c.2).

Geçici tutuklama talebi, yukarıda md.12/a'da aranan belgelerden birisi ve ilgili âkit devletin müstakbel iade talebi konusunda niyetini açıklaması ile yapılır⁴⁵. Tutuklamayı takip eden 18 gün içinde ilgili âkit devletin iade talebini yapmaması ya da on ikinci maddede sayılan belgeleri tevdi etmemesi durumunda geçici tutuklama kalkacaktır. İade talebi yapılarak gerekli belgelerin tevdi edilmesi halinde dahi tutuklama, tutuklamayı takip eden kırkıncı günü aşamaz (md.16/4). Öte yandan, iadenin talep edildiği âkit devletin, iadesi istenilen kişinin kaçmasını önlemeye yönelik tedbirleri almış olması şartıyla süre bitiminden önce geçici salma (*provisional release*) da her zaman mümkündür (md.16/4)⁴⁶. Geçici salma, sonradan iade talebinin ulaşması halinde ilgili kişinin yeniden tutuklanmasına veya iadesine engel oluşturmaz (md.16/5).

B. İADE TALEBİNİN REDDİNİ GEREKTİREN SEBEPLERİN BULUNMAMASI

Suç, kısmen veya tamamen iadenin talep edildiği âkit devletin ülkesinde veya ülkesi sayılan bir yerde işlenmişse, iadenin talep edildiği âkit devlete "iadede kaçınma yetkisi" tanınmıştır (md.7/1). Suçun, iadenin talep edildiği devletin ülkesi veya ülkesi sayılan yerde işlenip işlenmediği hususuna iadenin talep edildiği âkit devlet karar verecek-

⁴⁴ Geçici tutuklama talebi, talebin yapıldığı âkit devletin yetkili makamlarına diplomatik yoldan veya doğrudan, posta, telgraf, Interpol veya yazılı delil olabilecek veya talep edilen âkit devlet tarafından kabul edilebilecek başka araçlarla yapılacaktır. Talep eden makam, talebin sonuçlarından gecikmeksizin haberdar edilir (md.16/3).

⁴⁵ Bu talepte müstakbel iadenin hangi fiil sebebiyle talep edileceği, fiilin ne zaman ve nerede işlendiği ile, mümkün olduğu ölçüde aranan kişinin eşgali yer alacaktır (md.16/2 c.2).

⁴⁶ *ECE Explanatory Report* (1), 12.

tir⁴⁷. Bununla birlikte, iadenin talep edildiği âkit devlet iade kararı da verebilir. Bu halde, iade kararını takiben kişi hakkında iadenin talep edildiği suçtan başka bir suçtan dolayı takipte bulunabilmek veya mahkum olmuşsa cezasını iadenin talep edildiği âkit devletin ülkesinde çekmesi için teslimi ertelenebilir (*postponed surrender*) (md.19/1). Yine bu halde, teslimin ertelenmesi yerine, iadesi istenen kişinin, taraflar arasında karşılıklı anlaşma ile müştereken tespit edilecek şartlar çerçevesinde şartlı teslimi de (*conditional surrender*) mümkündür (md.19/2)⁴⁸.

Suç, iadeyi talep eden âkit devletin ülkesi dışında işlenmişse, iade talebi kabul edilebilir. Bununla birlikte, eğer, iadenin talep edildiği âkit devlet hukuku ülke dışında işlenen aynı kategorideki suçların takibi-ne engel veya söz konusu suç sebebiyle iadeye cevaz vermiyor ise iade reddedilebilir (md.7/2)⁴⁹.

İadenin talep edildiği âkit devletin ülkesinde, iadenin talep edildiği suçtan dolayı iade talebinin yapıldığı zamanda derdest ceza takibi⁵⁰ bulunuyor ise, iade talebi reddedilebilir (md.8).

*Milletlerarası non bis in idem ilkesi⁵¹. İadenin talep edildiği âkit devletin ülkesinde iadeye konu olan fiiller hakkında nihaî karar verilmiş ise (*res judicata/kesin hüküm*) iadeye cevaz verilmemiştir (md.9 c.1)⁵². Yine, iadenin talep edildiği âkit devletin ülkesinde iadeye tâbi fiil dolayısıyla takip yapılmamasına veya takibe son verilmesine ka-*

⁴⁷ *ECE Explanatory Report* (1), 8.

⁴⁸ *ECE Explanatory Report* (1), 13.

⁴⁹ Karşılıklı işlem şartına bağlı olarak bu hükme çekince konulması mümkündür (md.26). *ECE Explanatory Report* (1), 9.

⁵⁰ Tüm ceza takip işlemlerini kapsayacak şekilde en geniş anlamı ile kabul edilmektedir: *ECE Explanatory Report* (1), 9.

⁵¹ SİDAS'ın dokuzuncu maddesi Türkiye'nin taraf olmadığı 15.10.1975 tarihli Ek Protokol md.2 ile değişikliğe uğramış, orijinal metinde yer alan yukarıdaki hüküm birinci fıkra olarak kabul edilerek, maddeye üç yeni fıkra daha eklenmiştir.

⁵² *ECE Explanatory Report* (1), 9; ayrıca bkz. VAN DEN WYNGAERT, C.-STESSENS, G.: *The International Non Bis In Idem Principle: Resolving Some of the Unanswered Questions*, *International and Comparative Law Quarterly*, C.48 (October 1999), 801.

rar verilmiş olsa dahi iade talebinin reddedilebileceği kabul edilmiştir (md.9 c.2).

*İadeyi talep eden âkit devletin hukukunda ölüm cezası (death penalty, capital punishment)*⁵³ bulunan halde, iadenin talep edildiği âkit devletin hukukunda ölüm cezası bulunmuyor veya uygulanmıyor ise, iade talebi reddedilebilir. Ancak, iadeyi talep eden âkit devletin hukukunda ölüm cezası bulunan halde dahi, talep eden âkit devlet ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine dair yeterli teminat verebildiği takdirde iade yapılabilir (md.11).

Türkiye 30 Kasım 1957'de md.11'e çekince koymuştur. Buna göre, hukukunda ölüm cezası olmayan âkit devlet, ölüm cezasının müebbet hapse çevrilmesini talep etmeye yetkili kabul edilmiştir. Bu talep, Bakanlar Kurulunca ölüm cezalarını nihaî olarak tasdik eden Türkiye Büyük Millet Meclisine, bu merci bu konuda henüz karar vermemişse, arz edilecektir.

Bu noktada, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ölüm cezalarını 1984 yılından bu yana infaz etmediği⁵⁴ hal de milletlerarası toplumun bu hususu yeterli teminat olarak kabul etmediği belirtilmelidir.

Oysa, iadenin talep edildiği âkit devletin hukukunda bulunan ve fakat uygulanmayan ölüm cezası o âkit devlete, iadeyi talep eden âkit devletten teminat isteme hakkını vermek bakımından yeterli kabul edildiğine göre, iadeyi talep eden âkit devletin ölüm cezasını fiilen uygulamıyor olması da, bu hükme çekince koymamış ya da çekince hükmünde geçerli bir tek taraflı beyanda bulunmamış hukuk düzenleri bakımından fikrimizce yeterli teminat kabul edilebilir. Buna karşılık, on birinci madde hükmüne çekince koymuş ya da çekince hükmünde geçerli⁵⁵ bir tek taraflı beyanda bulunmuş hukuk düzenleri bakımın-

⁵³ Ölüm cezasının kaldırılması için Avrupa Konseyi bünyesinde yapılan çalışmalar hakkında bkz. *The Parliamentary Assembly and Abolition of the Death Penalty*:<http://stars.coe.fr/dossiers/kyiv/index_e.htm>.

⁵⁴ DURAK, A.C.: *Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi*, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.2, 389.

⁵⁵ Hangi hallerde andlaşmalara çekince ile taraf olunabileceği Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi md.19'da düzenlenmiştir. Buna göre, (a) sözleşme ile yasaklanmamış; (b)sözleşmenin kendisi tarafından belirtilmiş; veya (c) ilk iki hal dışındaki hallerde, sözleşmenin konu ve amacı ile bağdaşan çekin-

dan, iadeyi talep eden âkit devletin ölüm cezasını uygulamayacağı hususunda verdiği teminat iadenin talep edildiği devlet tarafından yeterli kabul edilmeyebilir. Bu çerçevede, ölüm cezasının belirli bir süreden beri uygulanmıyor olması da yeterli teminat olarak kabul edilmeyebilecektir. Zira, teminatın yeterli olup olmadığı iadenin talep edildiği devletin hukukuna bırakılmış bir husustur⁵⁶. Örneğin, ölüm cezası ile cezalandırılan suçlar sebebiyle hiç bir şart altında iade talebini kabul etmeyeceğini Sözleşmenin imzası sırasında (13.12.1957) beyan eden, daha sonra onay belgelerinin tevdi sırasında da (6.8.1963) bu beyanını teyid eden İtalya⁵⁷, ölüm cezasının uygulanmıyor olmasını yeterli teminat kabul etmemekte ve bu beyanına dayanarak iade taleplerini reddetmektedir. Bu bağlamda, SİDAS'ın yirmi altıncı maddesinin birinci fıkrası uyarınca herhangi bir hükme çekince koyma imkânı varken (md.26/1), beyan adı altında ve fakat yorum beyanı niteliği taşımayan tek taraflı bir beyanda bulunulmasının dikka-te şayan olduğu belirtilmelidir.

Bu noktada, Milletlerarası Hukuk Komisyonunun tasarı halindeki ilkeleri göz önünde alındığında, tek taraflı bir beyanın çekince (*reservation*) ya da yorum beyanı (*interpretative declaration*) niteliği taşıyıp taşımadığının o beyanın doğurmayı amaçladığı hukukî sonuçlara göre tayin edildiği görülmektedir (*Guide to Practice* 1.3.). Bu sebeple, sahibinin milletlerarası sözleşmeden doğan yükümlülüklerini sınırlamaya yönelik beyanlar (*Guide to Practice* 1.1.5.) ile sahibini denk araçlarla bir yükümlülüğten kurtarmaya yönelik beyanlar (*Guide to Practice* 1.1.6.) çekince olarak kabul edilmektedir⁵⁸. Yorum beyanları

---

ce konabilir. Öte yandan, SİDAS md.26/1 uyarınca sözleşmenin tüm hükümlerine bu arada on birinci maddeye çekince konabilir. Bkz. AKERMARK, S.S.: *Reservation Clauses in Treaties Concluded Within the Council of Europe*, *International and Comparative Law Quarterly*, C.48/3 (July 1999), 488. Avrupa Konseyi bünyesinde akdedilen sözleşmelerde 1962 sonrasında kabul edilen model çekinceler hakkında bilgi için bkz. AKERMARK, 479 vd.

⁵⁶ *ECE Explanatory Report* (1), 10.

⁵⁷ Bkz. yuk. dn.15; ayrıca bkz. *Turquia Fundamenta la Extradicion*:<<http://www.upaz.edu.uy/informes/sobrekurdos/extradi.htm>> (29.12.2000).

⁵⁸ *Report of the International Law Commission (1999)-Chapter VI (Reservations To Treaties)*, *Guide to Practice*:<<http://www.un.org/law/ilc/reports/1999/english/chap6.htm>>; *Report of the International Law Commission (2000)-*

ile çekincelerin mahiyetinin değişik olduğu, sözleşme düzeninden ayrı bir düzen kuran beyanların çekince olarak kabul edilmesi gerektiği doktrinde de ifade edilmiştir⁵⁹.

Yine, 23.5.1969'da Viyana'da imzalanan ve 27.1.1980'de yürürlüğe giren "Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi" de (md.2/1-d) bir sözleşmenin ilgili devlet bakımından uygulanmasında sözleşmenin bazı hükümlerinin hukukî sonuçlarını bertaraf etmeyi veya değiştirmeyi amaçlayan, imza, onay, kabul, uygun bulma veya katılma sırasında yapılmış tek taraflı beyanları, nasıl adlandırılmış olursa olsun, çekince olarak tanımlamaktadır (md.2/1-d)⁶⁰. Bu itibarla, İtalya'nın tek taraflı beyanının çekince hükmünde olduğu söylenebilir.

Son olarak, 17.3.1978 T.li İkinci Ek Protokol md.3/1 ile SİDAS'a eklenen hükme göre, iade talebinin reddedilebileceği diğer bir hal ise, iadesi istenen kişiye asgarî savunma hakkı tanınmasına ilişkindir. *İadeyi talep eden âkit devletin ülkesinde iadesi istenilen kişinin gıyabında (in absentia) karar verildiği hallerde, iadenin talep edildiği taraf, iadeyi talep eden tarafın ülkesinde yapılan yargılamada iadesi istenen kişiye asgarî savunma hakkı tanınmamış olduğuna kanaat getirirse iade talebini reddedebilir. Bununla birlikte, iadeyi talep eden devletin iadesi istenen kişiye savunma hakkı tanımak suretiyle yeniden yargılanacağına ilişkin yeterli güvence vermesi halinde iade yapılacaktır.*

C. SUÇUN TAKİP EDİLEBİLİR OLMASI

Dava veya cezanın iadeyi talep eden veya iadenin talep edildiği âkit

Chapter VII (Reservations To Treaties), Guide to Practice: <<http://www.un.org/law/ilc/reports/2000/repfra.htm>> (5.1.2001).

⁵⁹ ÖZMAN, A.: *Milletlerarası Anlaşmalarda Çekinceler (İhtirazî Kayıtlar)*, Ankara 1970, 18-19.

⁶⁰ *Vienna Convention on the Law of Treaties:* <http://www.unog.ch/archives/vienna/vien_69.htm> (3.1.2001); aynı yönde bkz. *Vienna Convention on the Law of Treaties Between States and International Organizations* (21.3.1986) (md.2/1-d), UN DOC. A/CONF. 129/15: <http://www.unog.ch/archives/vienna/vien_86.htm> (9.1.2001); ayrıca bkz. PAZARCI, H.: *Uluslararası Hukuk Dersleri, I.Kitap*, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Ankara 1999, 170 vd.

tarafların hukukundan birisine göre zamanaşımına uğramış olduğu hallerde iade yapılamaz (md.10).

Yine, 17.3.1978 tarihli İkinci Ek Protokol md.4 ile SİDAS'a eklenen hükme göre, iadesi istenilen kişinin işlediği suçun, iadenin talep edildiği devletin Ceza Hukuku bakımından yargı yetkisi (*jurisdiction to prosecute*) bulunmak şartıyla o devletin ülkesinde genel affa (*amnesty*)⁶¹ uğradığı halde de iadeye cevaz verilmemiştir. Buna karşılık sözleşme, iadeyi talep eden âkit devletin ülkesinde ilân edilen affa ilgilenmemiş, böyle bir halde o âkit devletin iade talebinde bulunmayacağı varsayılmıştır⁶².

D. SUÇUN NİTELİĞİ

Suçun her iki devletin hukukuna göre de iadeye konu *âdi bir suç* olması lüzumu vardır (md.3/1). Ancak, iadenin talep edildiği âkit devlet, âdi bir suçtan iadesi istenen kişinin dini, ırkı, milliyeti, siyasî düşüncesi sebebiyle cezalandırılmak üzere talep edildiğine veya bu kişinin durumunun bu sebeplerden dolayı ağırlaşabileceğine dair ciddi sebepler bulunduğu kanaat getirirse iade talebi reddedilecektir (md.3/2)⁶³. Bu hüküm Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin teklifi ile bu şekli almıştır⁶⁴. Nitekim benzer yönde bir hükme 28.7.1951 tarihli Mültecilerin Hukukî Durumu Hakkında Cenevre Sözleşmesinde⁶⁵ yer verilmiştir. Mültecilerin Hukukî Durumu Hakkında Cenevre Sözleşmesi md.33 uyarınca mülteci, ırkı, dini, mensup olduğu sosyal grup ve politik görüşleri sebebiyle hayat ve hürriyetini tehdit eden bir devlete iade edilemez (md.33/1). Ancak, bulunduğu devletin emniyetini tehdit eden, özellikle hakkında kesinleşmiş bir mahkumiyet kararı bulunması sebebiyle bulunduğu toplumun emni-

61 *SAP Explanatory Report* (5), par.32.

62 *SAP Explanatory Report* (5), par.31.

63 *ECE Explanatory Report* (1), 6. Sözleşme, böyle bir ülkeden, âkit olsun olmasın, transit geçişe dahi cevaz vermemiştir (md.21/6).

64 ÖZGEN (8), 107.

65 *(UN) Convention Relating to the Status of Refugees*: <<http://www.unhcr.ch/refworld/legal/instrume/asylum/1951eng.htm>>; onay kanunu için bkz. RG 5.9.1961-5026.

yetini tehdit eden mülteciler geri verme yasağından (md.33/1) yararlanamaz. Bu mülteciler hayat ve hürriyetlerini tehdit eden bir devlette iade edilebilir (md.33/2).

Siyasî suçlar (*political offences*) veya siyasî suçlara murtabıt suçlardan dolayı iade yapılamaz (md.3/1)⁶⁶. Âkit tarafların âkit olmayan devletlerle akdettiği sözleşmelerde siyasî suçlularla ilgili olarak başka esaslar kabul edilmiş ise, bu hüküm tarafların taahhütlerini etkilemeyecektir (md.3/4).

SİDAS'ın uygulanması bakımından devlet başkanlarının veya ailesinin hayatına kast siyasî suç kabul edilmemiştir (md.3/3).

Yine, 15.10.1975'de Strasbourg'da akdedilen ve fakat Türkiye'nin imzalamadığı Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesine Ek Protokole⁶⁷ göre,

- 9.12.1948 tarihinde akdedilen ve 12.1.1951'de yürürlüğe giren Genosid (Soykırım) Suçlarının Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde⁶⁸ yer alan insanlığa karşı işlenmiş suçlar (md.1/a)⁶⁹;
- sivillere, savaş suçlularına, yaralı ve hasta askerlere karşı işlenen suçları konu edinen 1949 tarihli Cenevre sözleşmelerinin muhtelif maddelerinde⁷⁰ yer alan ihlâller (md.1/b); ve,

⁶⁶ *ECE Explanatory Report* (1), 6.

⁶⁷ Bkz. yuk. dn.4.

⁶⁸ *(UN) Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genosid* (9.12.1948), United Nations Treaty Series No.1021, C.78 (1951), 277 vd.:<<http://www.fletcher.tufts.edu/multi/texts/Bh224.txt>> (29.12.2000).

⁶⁹ Nüremberg Mahkemesi Kuruluş senedinde ve mahkemenin kararında kabul edilen milletlerarası hukuk prensipleri arasında insanlığa karşı işlenen suçlar da tanımlanmıştır. Altıncı prensibin (c) bendi uyarınca insanlığa karşı suçlar "barışa karşı bir suçun veya herhangi bir harp suçunun işlenmesi zımında veya onlarla ilgili olarak icra edildiği zaman, herhangi bir sivil nüfusa karşı işlenen cinayet, kök kazıma, köleleştirme, tehcir etme ve diğer her türlü gayrı insanî fiiller veya siyasî, ırkî veya dinî sebeplerle yapılan zulûmlerdir. Bkz. GÜNDÜZ, A.: *Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler Örnek Kararlar*, Geliştirilmiş 3. Baskı, İstanbul 1998, 344-345.

⁷⁰ - 21.10.1949 *Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces* md.50;

- savaş zamanı işlenen benzer nitelikteki ihlâller (md.1/c) de siyasî suç olarak kabul edilmemiştir⁷¹.

SİDAS'ın orijinal metninde mali suçlar sebebiyle iade âkit devletlerin her bir mali suç tipi veya kategorisi itibariyle iadeyi kararlaştırmış olmaları şartı ile mümkün iken⁷² bu hüküm 17.3.1978 tarihli Suçluların İadesi Hakkında Avrupa Sözleşmesine İkinci Ek Protokol md.2'de yer alan düzenleme ile değiştirilmiştir. Düzenlemenin amacı, tarafların kararlaştırmamış olduğu hallerde suçluların iadesi kapsamına girmeyen mali suçların da iade kapsamına alınmasıdır. Devlete karşı olan mali suçlar sebebiyle iadeye, başlangıçta, bir devletin görevinin diğerinin maliyesini korumak olmadığı ileri sürülerek karşı çıkılmışsa da daha sonra bunlar topluma zarar veren ekonomik suçlar olarak kabul görmüş ve sözleşmede yer alan düzenlemenin kapsamı genişletilmiştir⁷³.

Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesinin İkinci Ek Protokol md.2 ile değişik beşinci maddesi uyarınca, malî suçlardan (*fiscal offences*) dolayı iade yine mümkündür⁷⁴. Ancak, orijinal metinde anılan şarta yer verilmemiş, buna karşılık, taraflar arasında anlaşma olup olmadığına bakılmaksızın⁷⁵, fiilin, iadenin talep edildiği devletin hukukunda da aynı nitelikte bir suç (malî suç) teşkil etmesi aranmıştır (Değ.md.5/1). İadenin talep edildiği devletin hukukunda iadeyi talep

- 12.8.1949 Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces At Sea md.51;

- 12.8.1949 Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War md.130;

- 12.8.1949 Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Times of War md.147.

Anılan sözleşmeler Türkiye tarafından imzalanmış ve fakat onaylanmamıştır: Bkz. United Nations Treaty Series, Document Display: <<http://untreaty.un.org>> (29.12.2000).

⁷¹ İnsanlığa karşı işlenmiş suçlar ve insan hakları ile ilgili diğer metin, sözleşme ve bibliyografya için bkz. <http://www.princeton.edu/~sociology/curran/curran_thorbib.html> (29.12.2000).

⁷² ECE Explanatory Report (1), 7.

⁷³ SAP Explanatory Report (5), par.16.

⁷⁴ Vergi, harç, kambiyo, gümrük konularında.

⁷⁵ SAP Explanatory Report (5), par.15.

eden devletin hukukunda olduğu gibi aynı türden malî yüklerin veya hukukî düzenlemelerin bulunmaması, iadenin reddi sebebi olarak düşünülmemiştir (Değ.md.5/2)⁷⁶. Suçun mali suç olup olmadığı ise, nihaî olarak iadenin talep edildiği âkit devletin hukukuna göre araştırılacak bir husustur⁷⁷.

Son olarak, Ceza Hukukuna göre suç teşkil etmeyen askerî suçlar (*military offences*) açıkça sözleşmenin kapsamı dışında bırakılmıştır (md.4). Sivil Ceza Hukukuna göre suç teşkil etmeyen askerî suçlardan dolayı bu sözleşmeye göre iade yapılamaz⁷⁸.

VI. İade Usulü

Suçluların iadesi usulü⁷⁹, geçici tutuklama usulü ve tutuklama kararına ilişkin diğer hukukî sorunlar, sözleşmede aksi düzenlenen hükümler dışında, iadenin talep edildiği âkit devletin hukukuna tâbidir (md.22)⁸⁰.

Sözleşmenin âkit devlet hukuklarına yaptığı bu gönderme çerçevesinde, SİDAS ve bu konuda akdedilmiş diğer sözleşmelerle ilgili olarak iade usulünü kolaylaştırma ve bunları tamamlama amacıyla (md.1) AB Hukuku bünyesinde "Avrupa Birliği Üyesi Devletler Arasında Suçluların İadesi Usulünün Kolaylaştırılması Hakkında Sözleşme" hazırlanmıştır⁸¹.

⁷⁶ *SAP Explanatory Report* (5), par.19.

⁷⁷ *SAP Explanatory Report* (5), par.18.

⁷⁸ *ECE Explanatory Report* (1), 7.

⁷⁹ Örneğin, Birleşik Krallık'da uygulama ve iade usulü için bkz. *Background Note Extradition Procedures In the United Kingdom-For Countries Party to the European Convention on Extradition*:<<http://www.homeoffice.gov.uk/extranote.htm>>; *European Convention on Extradition, United Kingdom*:<<http://www.law.qub.ac.uk/humanarts/treaties/resdocs/Uk65a.htm>> (21.12.2000); İsviçre Hukukunda iade usulü için bkz.<<http://www.admin.ch/bap/info/factshe/auslief.htm>> (29.12.2000); Türk Hukukunda iade usulü için bkz. DÖNMEZER, S.- ERMAN, S.: *Nazarî ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım*, C.III, Yeniden Gözden Geçirilmiş On İkinci Bası, İstanbul 1997, 458 vd.; SOYASLAN, D.: *Ceza Hukuku, Genel Hükümler*, Ankara 1998, 139 vd.

⁸⁰ *ECE Explanatory Report* (1), 12,14; DURAK, 391.

⁸¹ *Council Act of 10 March 1995 drawing Up the Convention on Simplified Ex-*

VII. Teslim

İadenin talep edildiği âkit devlet, iade hakkındaki olumlu ya da olumsuz⁸² kararını iadeyi talep eden âkit devlete bildirecektir (md.18/1). Bu bildirim, on ikinci maddenin değişik birinci fıkrası uyarınca yazılı olacak ve iadenin talep edildiği âkit devletin Adalet Bakanlığı tarafından iadeyi talep eden âkit devletin Adalet Bakanlığına yapılacaktır. Diplomatik yola veya ilgili âkit devletlerin doğrudan anlaşması ile başka bir yola da başvurulabilir. İade talebinin kabul edilmesi halinde, teslim yeri, tarihi ve iadesi istenen şahsın ne kadar süreden beri iade amacıyla tutuklu bulunduğu iadeyi talep eden âkit devlete bildirilecektir⁸³. İadeyi talep eden âkit devletin kontrolünün dışında bulunan (mücbir) sebeplerin varlığı saklı kalmak üzere (md.18/5), teslim alma gerçekleşemez ise, iadenin talep edildiği âkit devletin takdirinde olmak üzere, teslim tarihini takiben on beşinci günden sonra ilgili kişi serbest bırakılabilir. İadenin talep edildiği âkit devlet bu yetkiyi kullanmamışsa, iadesi istenen kişinin, sözleşmeye göre, her halükârda otuzuncu günden sonra serbest bırakılması icap eder (md.18/4)⁸⁴. Mücbir sebep halinde ise, salmaya ilişkin hüküm hemen uygulanmaz. Mücbir sebebin iadenin talep edildiği âkit devlete bildirilmesi üzerine, taraflar anlaşarak yeni bir teslim tarihi tespit eder. Bunun üzerine teslim gerçekleşecek veya md.18/4'e göre teslim almamanın hukukî sonuçları doğacaktır.

---

tradition Procedure Between the Member States of the European Union [Document 495Y0330(01)], OJ C 078, 30.3.1995, 1: <http://europa.eu.int/eur-lex/lif/dat/1995/en-495Y0330_01.html>; *Convention Drawn Up on the Basis of Article K.3 of the Treaty on European Union on Simplified Extradition Procedure Between the Member States of the European Union* [Document 495A0330(01)], OJ C 078, 30.3.1995, 2-10:<http://europa.eu.int/eur-lex/lif/dat/1995/en_495A0330_01.html>; açıklayıcı rapor için bkz. *Convention on Simplified Extradition Procedure Between the Member States of the European Union* [Document 496Y1212(03)], OJ C 375, 12.12.1996, 4-10:<http://europa.eu.int/eur-lex/lif/dat/1996/en_496Y1212_03.html> (5.1.2001).

⁸² Tam veya kısmî red sebebinin gösterilmesi aranmıştır (md.18/2).

⁸³ İade kararını takiben teslim ertelenebileceği gibi (md.19/1) şartlı teslim de söz konusu olabilir (md.19/2). Bkz. yuk. sh.13. Transit geçiş (md.21) ve masraflar (md.24) için bkz. *ECE Explanatory Report* (1), 13.

⁸⁴ *ECE Explanatory Report* (1), 13 vd.

Öte yandan, iadenin talep edildiği âkit devletin millî hukuku cevaz verdiği ölçüde, delil olarak kullanılabilecek eşya ile, suç sebebiyle elde edilmiş ve tutuklama zamanında iadesi istenen şahsın zilyetliğinde bulunan veya sonradan ele geçirilen eşyaya da el konularak teslimi öngörülmüştür (md.20/1)⁸⁵. İade edilecek kişi ölmüş ya da kaçmış olsa dahi hüküm uygulanır (md.20/2). Anılan eşyanın iadenin talep edildiği âkit devletin ülkesinde zaptı veya müsaderesi gereken halde dahi, derdest bir ceza takibi sebebiyle geçici olarak alıkonması veya geri verilmek şartıyla iadesi mümkündür (md.20/3). Bu eşya üzerinde, varsa, iadenin talep edildiği devletin veya üçüncü devletlerin hakkı saklıdır. Bu bakımdan, teslim edilen eşya, yargılamanın bitiminde, mümkün olduğunca çabuk ve herhangi bir ücret talep edilmeksizin teslim alındığı âkit devlete geri verilmelidir (md.20/4).

VIII. İadenin Hukukî Sonuçları

A. İhtisas/Hususîlik Prensibi (*Rule of Speciality*)

İhtisas prensibine göre, iade edilen kişi, iade tarihinden önce ika ettiği ve iadeye esas olandan başka bir fiilden dolayı takip ve muhakeme edilemez, ceza veya emniyet tedbirinin infazı için tutuklanamaz ve herhangi bir şekilde hürriyeti kısıtlanamaz (md.14/1). Bununla birlikte, bazı hallerde ihtisas prensibi sona erer. Bu haller, ihtisas prensibinin istisnalarıdır.

İade eden devletin, bu sözleşmeye göre iade edilebilir bir fiil söz konusu olmak şartıyla, yukarıda anılan hususlara muvafakat etmesi halinde ihtisas prensibi sona erer (14/1-a). İadenin talep edildiği devlet rıza gösterirse, iadenin kapsamı diğer suçları da kapsayacak şekilde genişletilebilir. On dördüncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde aranan hususlar yerine getirildiği takdirde, iadenin talep edildiği devlet, iadenin kapsamının genişletilmesine muvafakat etmek zorundadır⁸⁶.

İade edilen kişinin, özgürlüğüne kavuşmasını takip eden kırk beş gün içinde iade edildiği devletin topraklarından ayrılma imkânı olduğu

⁸⁵ ECE Explanatory Report (1), 13.

⁸⁶ ECE Explanatory Report (1), 11.

halde ayrılmaması veya ayrılıp geri dönmesi (14/1-b) halinde de ihtisas prensibi sona erer. İade edilen kişinin sadece serbest kalması yeterli olmayıp, aynı zamanda ülkeden ayrılma imkânı bulunmalıdır. İade edilen kişinin, örneğin, hastalık ya da mali imkânsızlık sebebiyle ülkeden ayrılamaması halinde ülkeyi terk etme imkanı bulunduğu kabul edilmemektedir⁸⁷.

Son olarak, iadeyi talep eden taraf gerek bu kişiyi ülke dışına çıkarmak gerek mahallî kanuna göre zamanaşımını kesmek için gerekli tedbirleri alabilir (md.14/2).

B. GERİ VERMEYE KONU OLAN SUÇUN VASFINDA DEĞİŞİKLİK

Suç kabul edilen fiilin vasfı takip sırasında değişmişse, iade edilen kişi hakkında ancak, yeniden vasıflandırılan suç iadeyi gerektiriyorsa takip ve muhakeme yapılabilecektir (md.14/3).

C. ÜÇÜNCÜ BİR DEVLETE İADE

İade edilen kişinin özgürlüğüne kavuşmasını takiben kırk beş gün içinde iade edildiği âkit devletin topraklarından imkânı olduğu halde ayrılmadığı ya da ayrılıp da geri döndüğü hal (14/1-b) hariç, iadeyi talep etmiş âkit devletin, kendisine teslim edilen kişiyi, iadeyi gerektiren suçlardan dolayı diğer bir âkit devlete veya âkit olmayan bir devlete iade edebilmesi (*re-extradition to a third state*), iadenin talep edildiği ilk âkit devletin rızasına bağlanmıştır (md.15)⁸⁸. Kendisinden iade talep olunan sonraki âkit devlet md.12/2'de aranan belgeleri isteyebilir⁸⁹.

İade edilen kişinin özgürlüğüne kavuşmasını takiben kırk beş gün içinde iade edildiği âkit devletin topraklarından imkânı olduğu halde ayrılmadığı ya da ayrılıp geri döndüğü halde (14/1-b) ise, artık iadenin talep edildiği ilk âkit devletin rızası aranmayacaktır.

⁸⁷ ECE Explanatory Report (1), 11.

⁸⁸ ECE Explanatory Report (1), 12.

⁸⁹ Bkz. yuk. sh.11 vd.

D. TALEPLERİN TAAHHÜDÜ

Aynı kişi hakkında birden çok âkit devletin aynı fiil veya farklı fiiller sebebiyle iade talebinde bulunması mümkündür (*conflicting requests*). Bu halde, iade talebini ilk yapan âkit devlete öncelik tanınmadığı gibi⁹⁰, iadesi istenen kişinin vatandaşlığını taşıdığı âkit devlet veya devletlerin de ayrıcalığı bulunmamaktadır.

Sözleşmeye göre, taleplerin taaddüdü halinde, iadenin talep edildiği âkit devletin değerlendirmesi esas olup iadesi istenen kişinin hangi âkit devlete iade edileceği hususunda karar verme yetkisi talebin yapıldığı devlete aittir⁹¹. Bununla birlikte, iadenin talep edildiği devlete tanınan takdir yetkisi sınırsız olarak kullanılamaz. İadenin talep edildiği devlet takdir yetkisini sözleşmede genel olarak belirtilen hususların değerlendirilmesi suretiyle kullanacaktır. İadenin talep edildiği âkit devlet, bu değerlendirmede, bütün şartları, özellikle suçların göreceli ağırlık derecesini, ika edildiği yeri, iade taleplerinin yapıldığı tarihleri, kişinin vatandaşlığını ve başka bir devlete sonraki iade imkânını göz önüne alacaktır (md.17).

⁹⁰ *Extradition, Informations Fact-Sheets* (29), 5.

⁹¹ *ECE Explanatory Report* (1), 12.